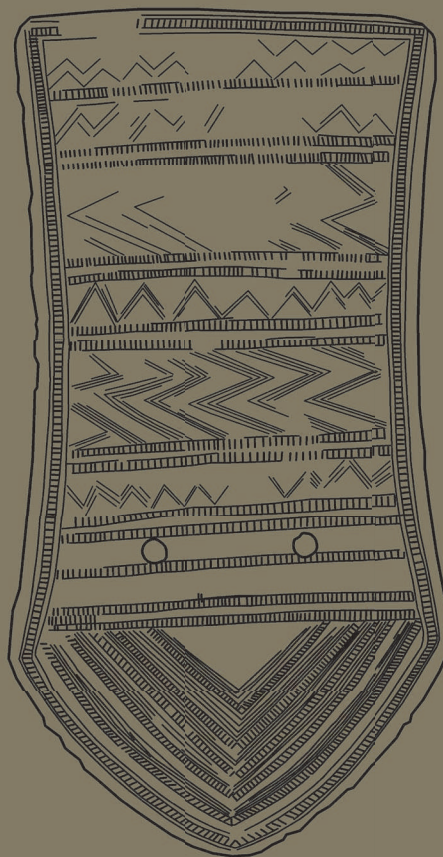

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI – 2017

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI- 2017

Bratislava 2017

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CXI- 2017
ARCHEOLÓGIA 27

Predseda redakčnej rady/Head of editorial board
PhDr. Juraj Bartík, PhD., Bratislava

Redakčná rada/Editorial Board
Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Nitra
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská, Bratislava
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Bratislava
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., Nitra
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., Opava
Dr. Eric Vrba, Boston

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého a anglického jazyka/translation into English and German languages:
REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed
Grafická úprava /Graphic design
Marianna Lázničková, Erika Mészárosová

Tlač/Print:
Bittner print s.r.o

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2017

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2017

ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637

OBSAH – INHALT

- 7 TOMÁŠ MICHALÍK: Paleolitické nálezy z Prašníka a Trstína. Príspevok k paleolitickému osídleniu severovýchodnej časti Malých Karpát
- 13 Palaeolithic finds from Prašník and Trstín. Towards a Palaeolithic settlement of the north-eastern part of the Small Carpathians
- 15 ALENA ŠEFČÁKOVÁ: Praveké kresby v jaskyni Domica
- 37 Prehistoric Drawings in Domica cave
- 43 BARBARA DANIELOVÁ: Medená sekera z Hruštína
- 47 Fund eines Kupferbeils aus Hruštín
- 49 ADAM GAŠPAR: Obilné jamy v praveku stredného a dolného Ponitrianska
- 61 Grain pits in prehistory of Nitra region
- 63 JURAJ BARTÍK – TOMÁŠ ZACHAR: Ozdobný štít únětickej kultúry z Gajar
- 77 Verzierter Schild der Aunjetitzer Kultur aus Gajary
- 81 DAVID VÍCH: Pozdně bronzový depot se štítovou sponou z Moravské Třebové
- 87 Spätbronzezeitliche Hort mit Blattbügelfibel aus Moravská Třebová
- 89 PETER ŠIMČÍK: Plasticky zdobená mazanica z Prešova- Nižnej Šebastovej
- 96 Plastisch verzierter Huttenlehm aus Prešov-Nižná Šebastová
- 97 PETER C. RAMSL: Bronze- und eisenzeitliche Gräberfelder in Nordostösterreich: topographische Lage, Strukturen, und geschlechtsspezifische Bestattungsareale anhand von ausgewählten Beispielen
- 107 Pohrebiská z doby bronzovej a železnej v severovýchodnom Rakúsku: poloha, štruktúra a rodové areály na vybraných príkladoch
- 109 RADOSLAV ČAMBAL – IGOR BAZOVSKÝ: Neskoro-laténske sídliskové objekty v Bernolákove, okr. Senec
- 130 Spätlatènezeitliche Siedlungsobjekte in Bernolákovo, Bez. Senec
- 133 MIROSLAVA DAŇOVÁ: Rímsky prsteň z Trenčína
- 136 Roman ring from Trenčín
- 137 VLADIMÍR TURČAN: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Bernolákova
- 152 Frühmittelalterliche Siedlungsobjekte aus Bernolákovo
- 153 LUCIA PILKOVÁ – PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOŇŠOVÁ: Predmety každodennej potreby z Čeboviec – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš)
- 161 Gegenstände des alltäglichen Bedarfs aus Čebovce – Zelený hrad (Bez. Veľký Krtíš)
- 163 MICHAL PÍREK: Gajary – Posádka vo svetle historických prameňov
- 178 Gajary – Posádka im Lichte historischen Quellen
- 179 MAREK BUDAJ – MICHAL PÍREK: Nálezy z 14. – 15. storočia z hradu Tekovská Breznica
- 192 Funde vom 14. – 15. Jahrhundert von der Burg Tekovská Breznica (Bez. Žarnovica)

KOLOKVIUM

- 197 VLADIMÍR TURČAN: Pätnásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie
196 Fünfzehnter Jahrgang der Kolloquien zu Fragen der römisch-germanische Archäologie
- 197 ZDENĚK BENEŠ: Doklady výzdoby ozubeným kolečkem (radýlkem) na sídlišti z počátku doby římské v Mlékojedech, okr. Mělník
204 Evidence of Cog-wheel Ornamentation on a site from the beginning of the Roman era in Mlékokojedy, Mělník District
- 205 EDUARD DROBERJAR – RADKA KNÁPEK: K labskogermánské radélkované keramice
212 Zur elbgermanischen Keramik mit Rädchenverzierung
- 213 KRISTIAN ELSCHKEK: Rädchenverzierte Keramik der römischen Kaiserzeit vom südlichen Marchgebiet
222 Radielková keramika z doby římské z jižního Pomoravia
- 223 LINDA KOVÁČSOVÁ – JÁN RAJTÁR: Urny zdobené ozubeným kolieskom z vybraných hrobov pohrebísk v Kostolnej pri Dunaji a v Sekuliach
233 Rädchenverzierte Urnen von ausgewählten Gräbern der Gräberfelder von Kostolná pri Dunaji und Sekule
- 235 JAROSLAVA RUTTKAYOVÁ – MATEJ RUTTKAY: Keramika zdobená radielkom z Ponitria a Požitavia
244 Rädchenverzierte Keramik aus dem Nitra und Žitava Gebiet
- 245 VLADIMÍR VARSÍK: Nádoby zdobené ozubeným kolieskom z kvádskeho sídliska vo Veľkom Mederi
250 Rollradverzierte Gefäße aus der quadischen Siedlung von Velký Meder
- 251 PETR ZAVŘEL: Tečkovaná a radélkovaná výzdoba na keramice starší doby římské z jihočeských lokalit
268 Die Punkt - und Rädchenverzierung auf der Keramik der älteren römischen Kaiserzeit aus den südböhmischen Lokalitäten
- RECENZIE
- 271 Juraj Bartík: Zoja Benkovsky-Pivovarová – Bohuslav Chropovský: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Nitra 2015.
- 273 Skratky časopisov a periodík – Abkürzungen von Zeitschriften und Periodika

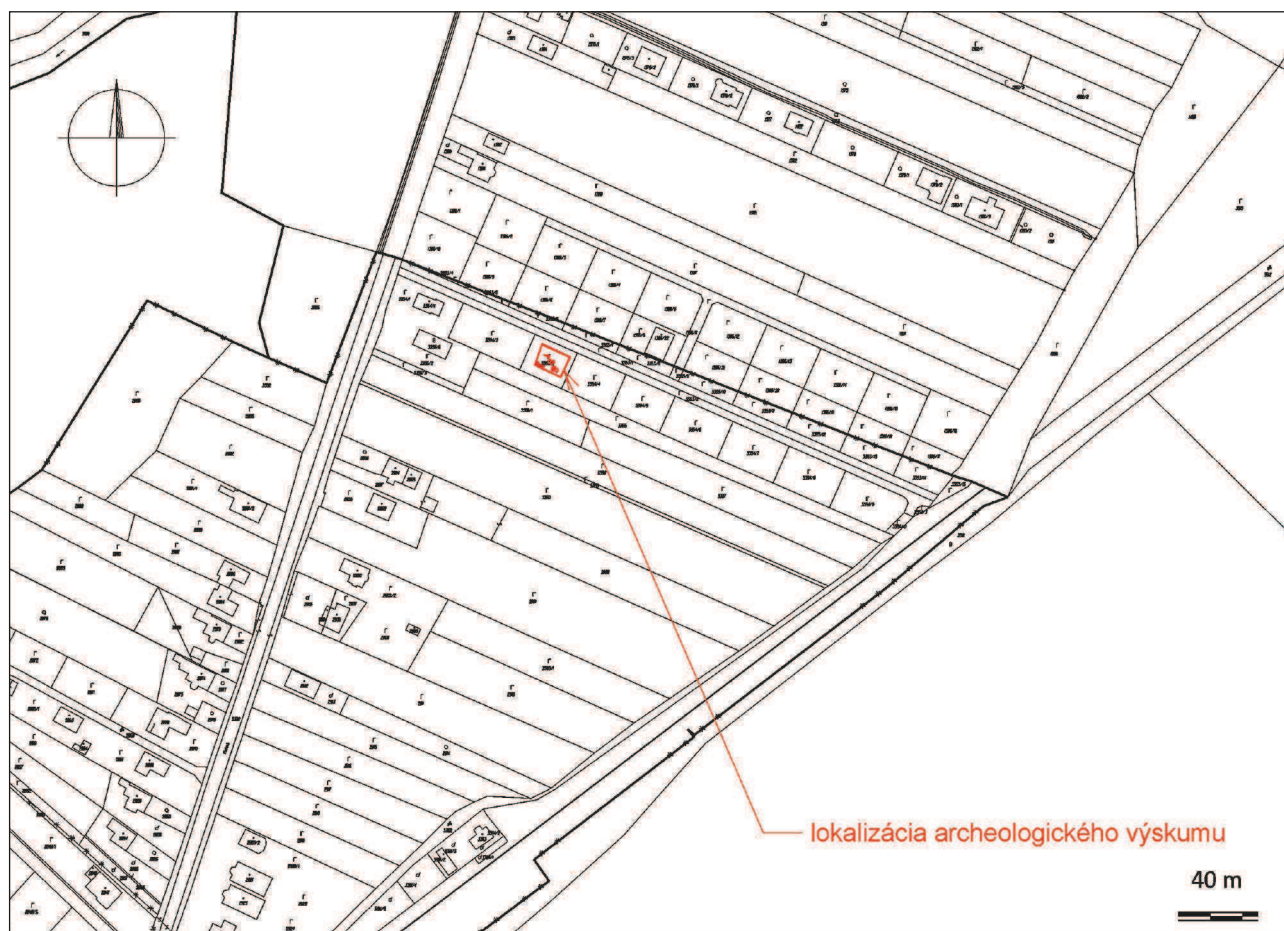
PLASTICKY ZDOBENÁ MAZANICA Z PREŠOVA-NIŽNEJ ŠEBASTOVEJ

PETER ŠIMČÍK

Keywords: Eastern Slovakia, Bronze Age, Otomani-Füzesabony cultural complex, level BB1, three-dimensional decorated daub.

Abstract: Three-dimensional decorated daub from Prešov-Nižná Šebastová. During the excavation of a section of the settlement of an Otomani-Füzesabony cultural complex, the building 2/2015 was studied, containing fragments of three-dimensional decorated daub.

V roku 2015 realizovala firma Triglav Archeologická spoločnosť, s. r. o., predstihový archeologický výskum na mieste výstavby rodinného domu v Prešove-Nižnej Šebastovej, poloha Griblovec (v staršej literatúre uvádzané ako k. ú. Kapušany). Na základe opakovaných prieskumov v minulosti možno osídlenie lokality datovať do eneolitu (skupina Nyírség), mladšej doby bronzovej, doby rímskej, veľkomoravskej a do vrcholného stredoveku (Bérez 2008, 162; Budinský-Krička 1961, 359; Budinský-Krička 1986, 67, Budinský-Krička/Máčala 1990, 42).

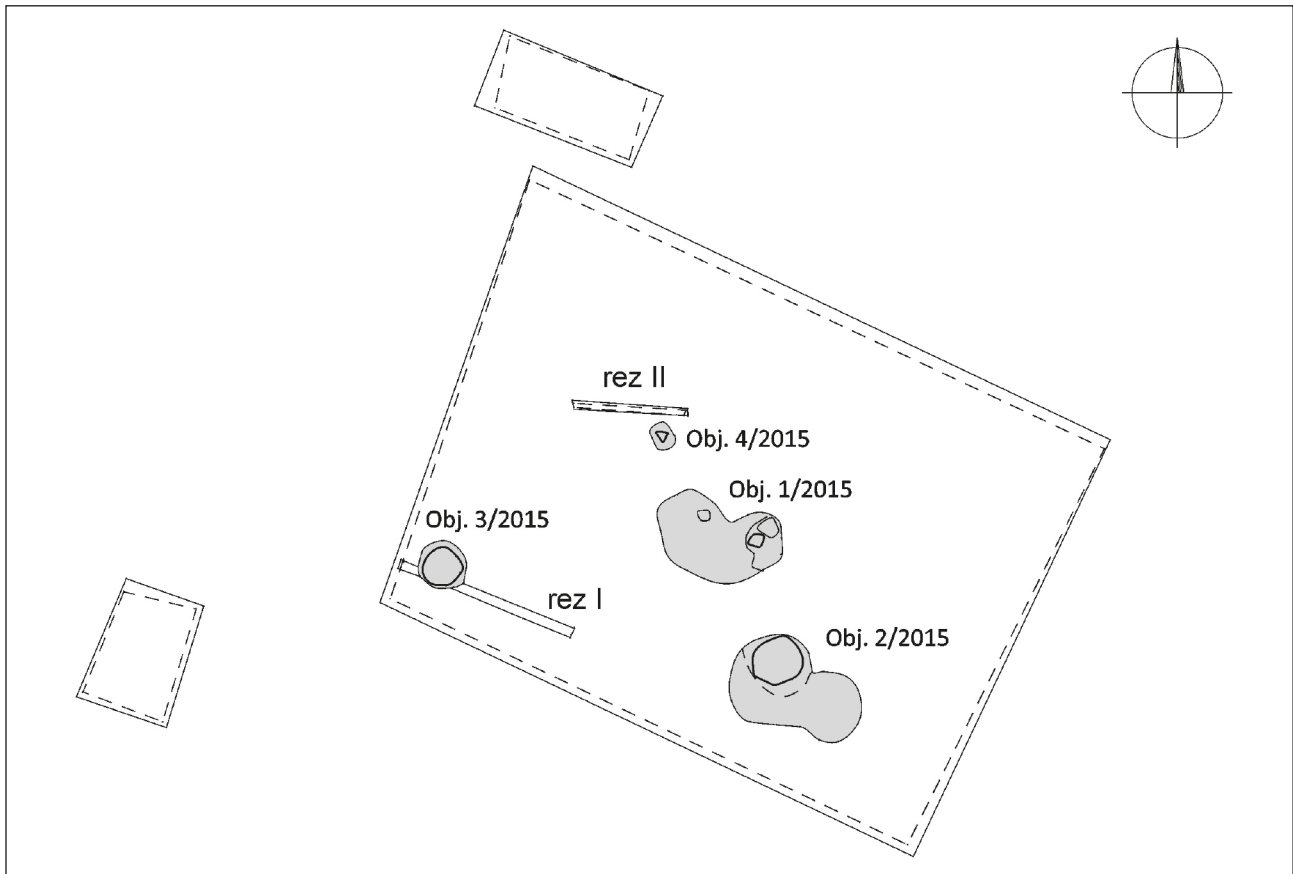

Obr. 1. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Lokalizácia archeologického výskumu na podklade katastrálnej mapy.

Abb. 1. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Lokalisierung der archäologischen Grabung auf Basis der Katasterkarte

Lokalita je situovaná východne od rieky Sekčov, tesne na hranici s chotárom obce Fintice (obr. 1). Na ploche 180 m² boli preskúmané štyri objekty (obr. 2, 3). Objekty 1/2015 a 3/2015 obsahovali len skromný keramický materiál datovaný do doby bronzovej bez presnejšieho kultúrneho zaradenia. Objekt 4/2015 (kolová jama) bol bez nálezov. Z výplne objektu 2/2015 pochádzajú fragmenty plasticky zdobenej mazanice (tab. I: 3). V rámci Slovenska je mazanica z Nižnej Šebastovej kvôli zachovalosti frontálnej i náročnej časti ako aj výzdoby jedinečná, čo je dôvodom jej predbežnej publikácie.

Obr. 2. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Plán rezov a preskúmaných objektov.

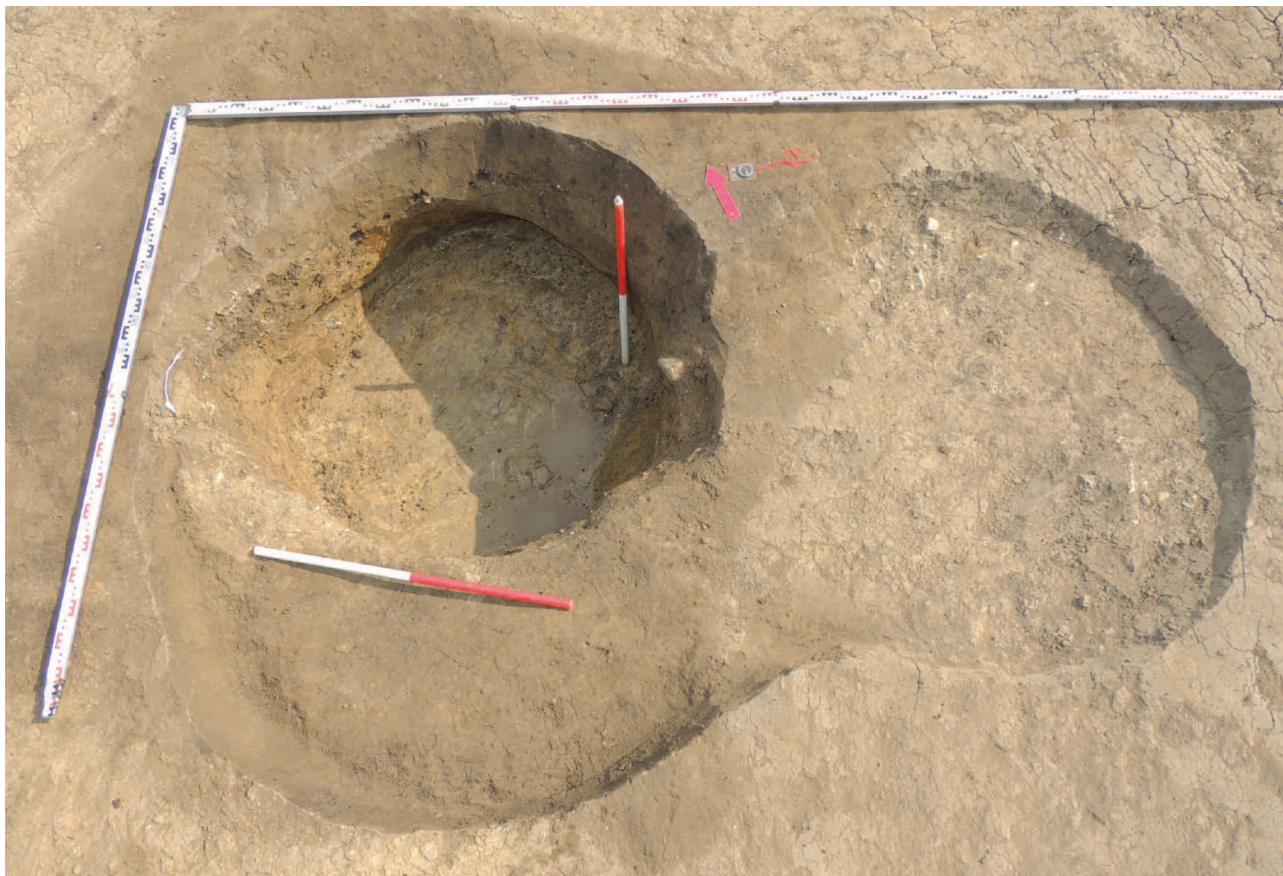
Abb. 2. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Plan der Schnitte und untersuchten Objekte.

Obr. 3. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Pohľad na skúmanú plochu.

Abb. 3. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Blick auf die untersuchte Fläche

Obr. 4. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Objekt 2/2015 po vybratí výplne.

Abb. 4. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Objekt 2/2015 nach Entnahme der Verfüllung.

Objekt 2/2015

Po začistení mal v pôdoryse hruškovitý tvar, do jeho SZ časti bola zahĺbená jama s kruhovým ústím, trapézovitými stenami a rovným dnom (obr. 4). Rozmery objektu: dĺ. 3,4 m, š. 2,4 m, maximálna hĺbka SZ časti 1 m. Tmavá sivohnedá hlinito – ílovitá výplň (s obsahom uhlíkov) objektu obsahovala črepy, zvieracie kosti, fragmenty nádob, plasticky zdobenú mazanicu, štiepanú a hladnú industriu. Väčšina nálezov sa koncentrovala v zahĺbenej jame v SZ časti objektu. Plasticky zdobená mazanica bola nájdená len na dne tejto jamy.

Nálezy

Z ílovej výplne sivohnedej farby pochádzajú okrem zdobenej a nezdobenej mazanice fragmenty keramiky, zlomky troch brúsnych kameňov (tab. III: 1), zvieracie kosti a zlomok druhotne prepálenej kamennej čepele (tab. III: 2) .

Plasticky zdobená mazanica

1. Mazanicový cípový vlys z vrcholu vlnovky, na frontálnej strane s plastickou výzdobou v podobe plastického rebrovaní, zbiehajúceho sa k vrcholu. Rozmery: dĺ. 14,3 cm, v. 9,6 cm, š. 5,7 cm (tab. I: 1a, b).

2. Fragment zo stredovej časti mazanicového vlysu, zdobený širokým plastickým rebrovaním. Rozmery: dĺ. 22 cm, v. 8,2 cm, š. 9 cm (tab. I: 2).

3. Mazanicový cípovitý vlys s časťou ľavého dolného oblúku, zdobený na frontálnej strane širokým rebrovaním, zbiehajúcim sa k vrcholu cípu, v strede s koncentrickým krúžkom. Rozmery: dĺ. 23 cm, v. 15 cm, š. 7,6 cm (tab. I: 3a, b).

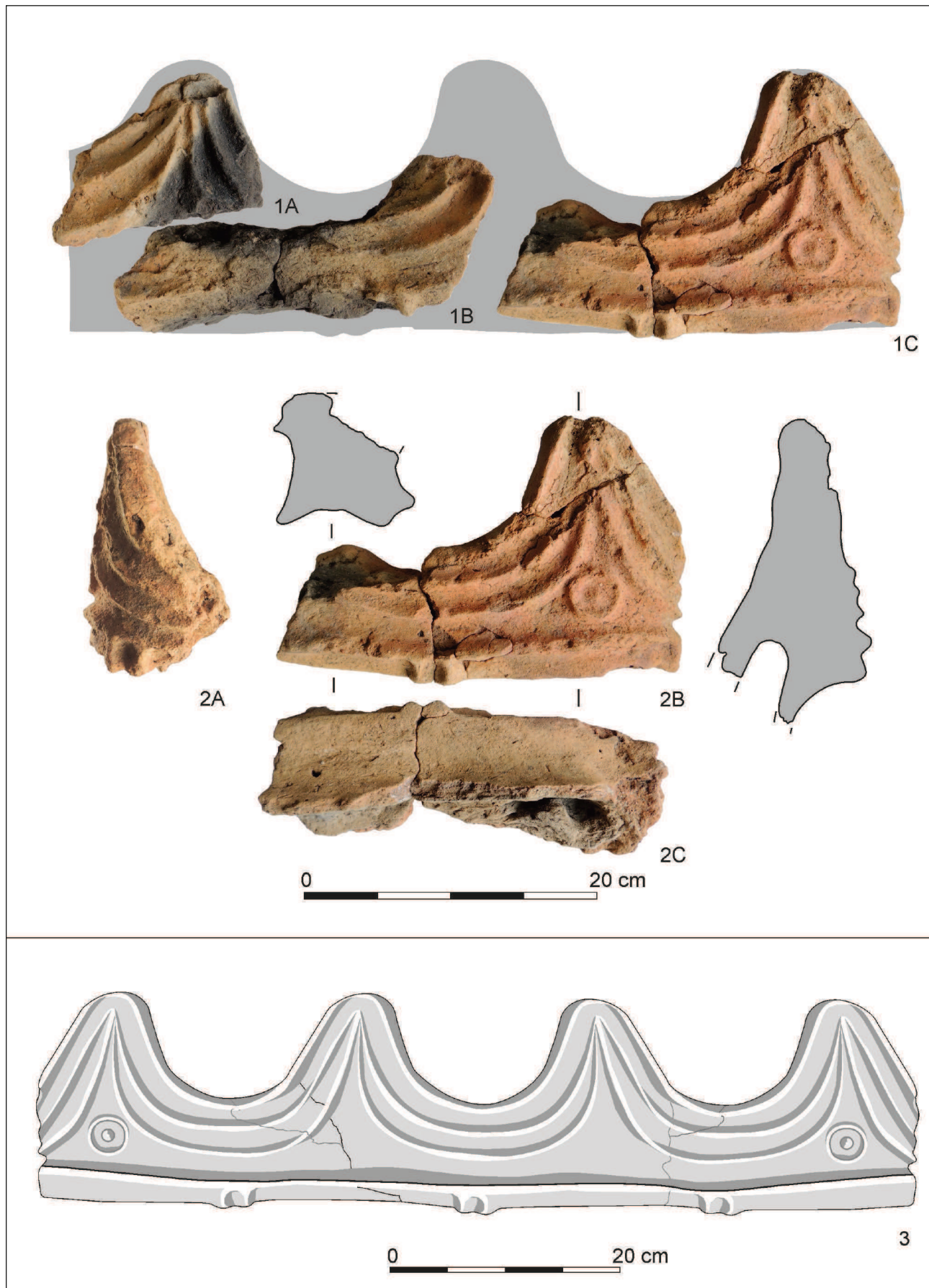
4. 3 menšie exempláre s rozmermi 4,4 – 7,5 cm.

Nezdobená mazanica

Z výplne objektu pochádza 65 kusov rôznej veľkosti (tab. III: 3, 4), v jednom prípade s odtlačkami po drevenom výplete steny (tab. III: 3). Tento exemplár mal rozmery 14,5 x 10 x 4,2 cm.

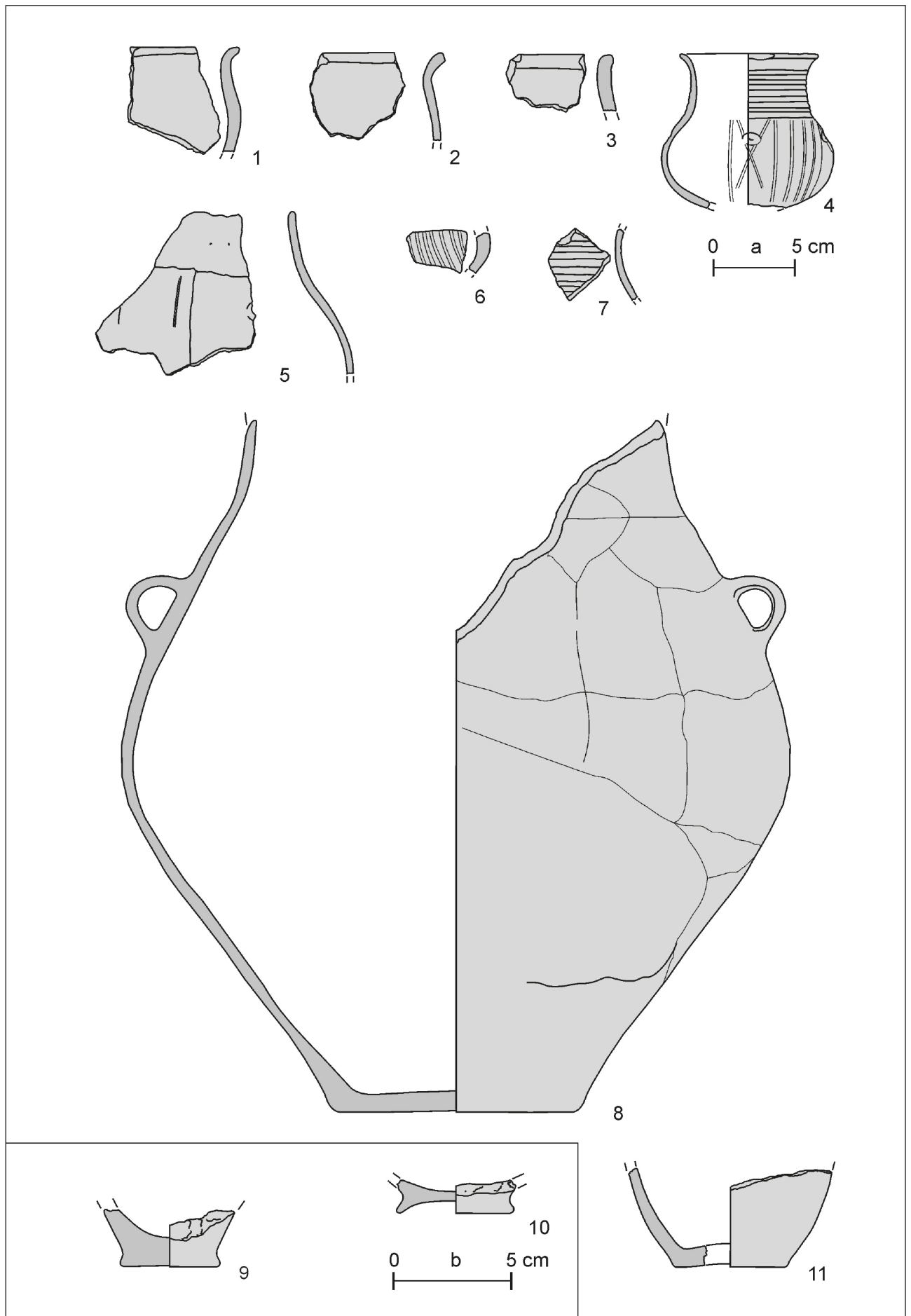
Na blokoch mazanice z objektu 2/2015 sa zachovali stopy hlineného náteru svetlohnedého sfarbenia, najlepšie zachované v spodnej časti na úrovni žliabku. V náročnej časti jedného z blokov sa nachádza jamka hlboká 4,2 cm, slúžiaca zrejme na osadenie dreveného kolíka.

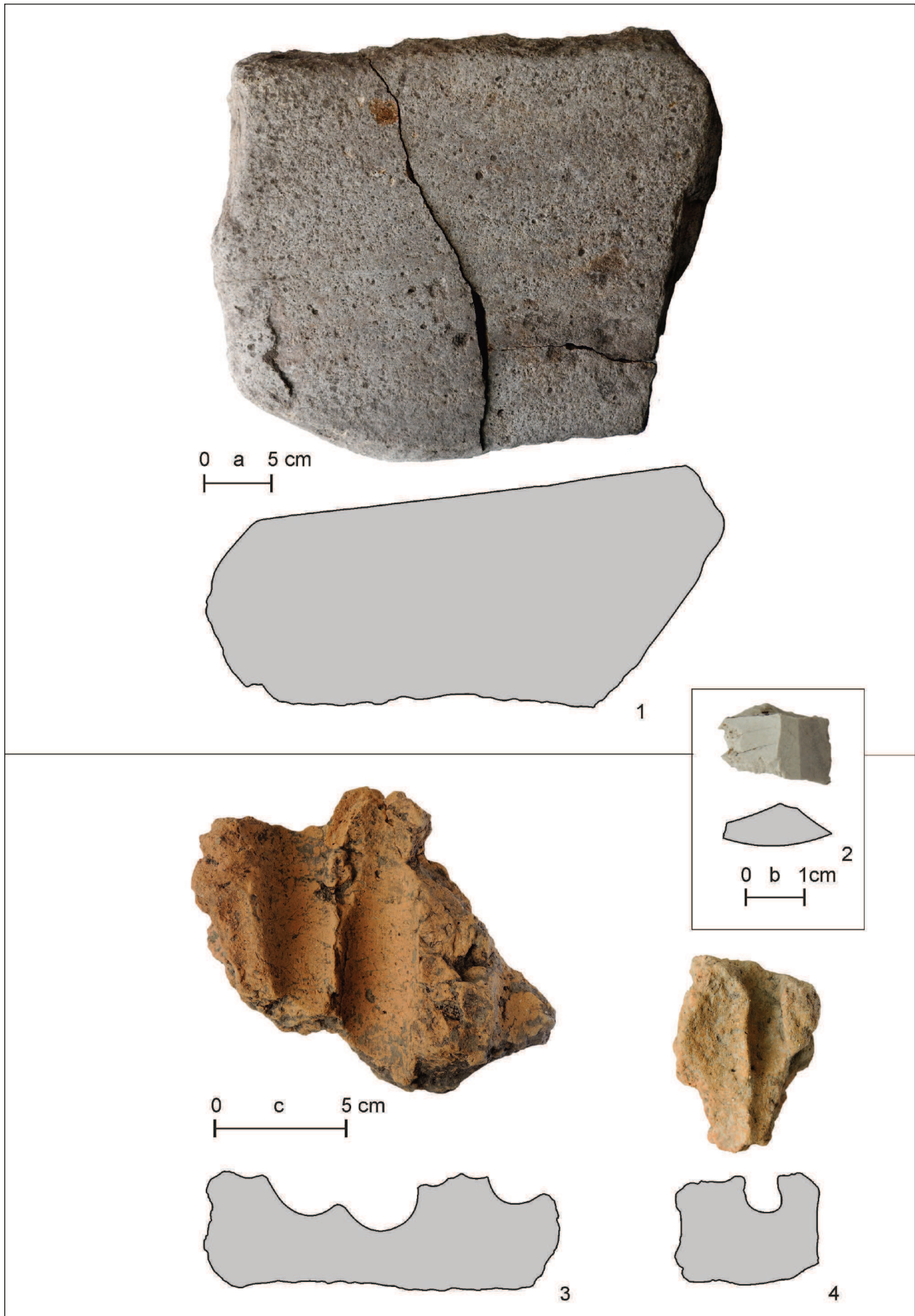
Tab. I. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Výber nálezov plasticky zdobenej mazanice z obj. 2/2015 (1-3) a rekonštrukcia mazanícového nadpražia (4). Kresba a grafika P. Šimčík.

Taf. I. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Fundauswahl des plastisch verzierten Hüttenlehms vom Objekt 2/2015 (1-3) und Rekonstruktion der Hüttenlehm-Oberschwelle (4). Zeichnung und Grafik: P. Šimčík.

Tab. II. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Výber keramických nálezov z obj. 2/2015. Kresba a grafika P. Šimčík.

Taf. II. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 2/2015. Zeichnung und Grafik: P. Šimčík.

Tab. III. Nižná Šebastová, poloha Griblovec. Výber nálezov z obj. 2/2015. Kresba a grafika P. Šimčík.

Taf. III. Nižná Šebastová, Lage Griblovec. Fundauswahl vom Objekt 2/2015. Zeichnung und Grafik: P. Šimčík

Keramika

Keramický materiál pozostáva popri mazanici z črepov a rekonštruovateľných fragmentov hlinených nádob. Je to predovšetkým dvojúčhá amfora hnedej až tmavohnedej farby, vyhotovená z hlíny obsahujúcej ostrivo vo forme drobných kamienkov (rozmery: Ø dna 15 cm, Ø vydutia nádoby 41,2 cm, výška nádoby bez zachovalého okraja 42 cm; tab. II: 8). Do tejto skupiny patrí aj ďalších 8 zlomkov z tej istej alebo z iných amforovitých nádob. Jeden z nich (rozmery: 10 x 9,8 cm), pochádzajúci z tela nádoby s nábehom na uško (tab. II: 5), je zdobený vertikálnym ryhovaním. Takmer celým exemplárom sú zastúpené džbánky. Je zhotovený z jemnozrnného materiálu tmavosivej farby, zdobený rytou a žliabkovou výzdobou (rozmery: Ø ústia 8,5 cm, Ø vydutia 10,6 cm, výška 42 cm; tab. II: 4). Do súboru patrí aj nôžka z ďalšieho džbánu z jemnozrnného materiálu svetlohnedej farby (rozmery: Ø dna 5 cm, zachovalá výška 1,4 cm; tab. II: 10). Posledný je fragment z hrdla džbánu (rozmery: 4,4 x 3,8 cm; tab. II: 7). Hrncovité nádoby sú zastúpené štyrmi okrajovými črepmi, z ktorých dva majú esovitú profiláciu (tab. II: 1, 2) a jedným črepom z dna nádoby (tab. II: 11). Z výplne objektu pochádza aj fragment z dna pohára (rozmery: Ø dna 4,2 cm, zachovalá výška 2,4 cm; tab. II: 9).

Diskusia

Na základe tvarov a výzdoby keramických nádob možno objekt 2/2015 priradiť otomansko-füzesabonyskému kultúrnemu komplexu (ďalej OFKK), časovo spadá do stupňa BB1 v rámci relatívnej chronológie. Najvýznamnejšou zložkou nálezov z jeho zásypu je súbor zdobenej i nezdobenej mazanice. Z dôvodu veľkého počtu blokov a fragmentov mazanice predpokladáme, že v bezprostrednej blízkosti objektu 2/2015 stála súveká nadzemná stavba s drevenou konštrukciou, ktorá zanikla požiarom. Následkom vysokej teploty sa hlinený výmaz stien vypálil a vďaka deponovaniu v zahĺbenej jame v sekundárnej polohe zachoval.

Dosiaľ publikované kusy analogických blokov hlinených výmazov z Levíc-Géne (*Kmetová/Hladíková/Gregor 2010*), Trebatíc (*Paulík 1962*, 38-40) a Tornale (*Paulík 1969*, 143) sú zdobené plastickým rebrovaním, avšak u fragmentov z Nižnej Šebastovej sa na spodnej okrajovej lište objavuje okrem plastických rebier aj koncentrický krúžok a výzdoba vo forme prstom pretlačených jamiek (tab. I). Predmetný tvar mazanice možno interpretovať ako súčasť výzdoby profánnej stavby (nadpražie – preklad portálu, štít priečelia) najskôr obydlia vyššie postaveného jedinca, alebo ako exteriérovú dekoráciu kultovej architektúry (chrám, svätyňa). V literatúre sa objavili aj názory, podľa ktorých tvorili plasticky zdobené bloky mazanice súčasť oltáríka (*Hrubý 1958*, 46), prípadne ohraničovali ohnisko (*Beneš 1981*, 100), čo v našom prípade možno vylúčiť.¹ Výskyt zdobených mazaníc je spájaný s kultúrnym vplyvom egejskej oblasti v staršej dobe bronzovej (*Ilon 2014*, 34). Uplatnenie nachádzali ako architektonické prvky stavby, prípadne ohniska, avšak nemožno spochybníť ich kultovú symboliku, resp. možno predpokladať, že minimálne niektoré nálezy tohto druhu boli priamo súčasťou svätýň (*Kmetová/Hladíková/Gregor 2010*, 151-153).

Záver

Poloha Griblovec v Nižnej Šebastovej je dosiaľ najsevernejšie doložené sídlisko OFKK na východnom Slovensku. Nálezy plasticky zdobenej mazanice podčiarkujú jeho význam v rámci regiónu.

Mazanica z Nižnej Šebastovej odpovedá pozostatkom dekoratívne zdobených výmazov stien a prvkov interiérov nadzemných stavieb profánneho alebo kultového účelu, ktoré sú v Karpatskej kotline rozšírené od západného Slovenska po Sedmohradsko. Časovo spadajú do staršej, strednej i mladšej doby bronzovej (*Ilon 2014*, Abb. 6).

¹ Mazanica z ohnisk máva kruhový pôdorys.

LITERATÚRA

- Beneš 1981* – A. Beneš: Plasticky zdobená a malovaná mazanice mohylové kultury z Kutné Hory. Praehist. 8, Varia Arch. 2, 1981, 97-104.
- Béřeš 2008* – J. Béřeš (ed.): Pramene k dejinám Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. III. zväzok. Východné Slovensko. Nitra 2008.
- Budinský-Krička 1961* – V. Budinský-Krička: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku. Slov. Arch. 9, 1961, 347-390.
- Budinský-Krička 1986* – V. Budinský-Krička: Nové nálezy na východnom Slovensku. AVANS v roku 1985, Nitra 1986, 67-71.
- Budinský-Krička/Mačala 1990* – V. Budinský-Krička/P. Mačala: Nové nálezy na východnom Slovensku. AVANS v roku 1988, Nitra 1990, 42-46.
- Hrubý 1958* – V. Hrubý: Kultovní objekty lidstva středodunajské kultury mohylové na Moravě. Pam. Arch. 49, 1958, 40-57.
- Ilon 2014* – G. Ilon: Opfergrube der Hügelgraberkultur in der Gemarkung von Ménfőcsanak Spiralornament auf einem Tonfries eines Gebäudes. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 65, 2014, 5-42.
- Kmeťová/Hladíková/Gregor 2010* – P. Kmeťová/K. Hladíková/M. Gregor: Plasticky zdobená mazanica z Levíc-Géne. In: V. Furmánek/E. Miroššayová (eds.): Popolnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z X. medzinárodnej konferencie Popolnicové polia a doba halštatská, Košice, 16. – 19. september 2008. Bratislava 2010, 139-160.
- Paulík 1962* – J. Paulík: Mazanica s plastickou výzdobou v dobe bronzovej na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 27-57.
- Paulík 1969* – J. Paulík: Kultúrny život a jeho hmotné prejavy v mladšej dobe bronzovej na Slovensku. Múzeum 14, 1969, 141-144.

PLASTISCH VERZIERTER HUTTENLEHM AUS PREŠOV-NIŽNÁ ŠEBASTOVÁ

PETER ŠIMČÍK

Während der Rettungsgrabung auf der polykulturellen Fundstelle in Prešov-Nižná Šebastová, Lage Griblovec untersuchte der Autor des Beitrags eine Siedlungsgrube die im Rahmen der relativen Chronologie in die Zeitstufe BB1 fällt. Neben Keramik des Otomani-Füzsesabony Kulturkomplexes (weiter OFKK), der Tierknochen und der Steinartefakte ist der bedeutendste Bestandteil der Funde vom Objekt 2/2015 der Fundkomplex von verzierten und unverzierten Hüttenlehm mit Spuren des Lehmbestriches von hellbrauner Farbe. Vom Grund einer großen Menge der Blöcke und Bruchstücke nehmen wir an, dass in unmittelbarer Nähe des vertieften Objekts ein obertätiger Bau mit Holzkonstruktion stand, den eine Feuerbrunst zerstörte. Durch die hohe Temperatur wurde die Lehmausschmierung der Wände gebrannt und Dank der Deponierung in einer vertieften Grube blieb diese in sekundären Lage erhalten. Im Rahmen der Slowakei ragt der Hüttenlehm aus Nižná Šebastová durch seine, gute Erhaltung der frontalen Seite und der Ecke mit der Verzierung von plastischen Rippen die durch konzentrische Kreise und auch mit Fingern durchgedrückte Grübchen an der unteren Randleiste kombiniert waren (Taf. I).

Die Lage Griglovec in Prešov-Nižná Šebastová ist die bisher am nördlichsten gelegene Siedlung der OFKK in der Ostslowakei. Ihre Bedeutung im Rahmen der Region unterstreichen die Funde des plastisch verzierten Hüttenlehms. Der Hüttenlehm aus Nižná Šebastová entspricht den Bruchstücken dekorativ verzierter Ausschmierungen von Wänden und Interieur-Elementen obertätiger Bauten vom profanen oder kultischen Zweck, die im Karpatenbecken im Zeitabschnitt der älteren, mittleren und jüngeren Bronzezeit von der Westslowakei bis nach Siebenbürgen verbreitet sind.

peter_simcik@centrum.sk

TRIGLAV Archeologická spoločnosť, s. r. o.

Jantárová 30

040 01 Košice

© SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM-ARCHEOLOGICKÉ MÚZEUM
ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637